

REGINA KOZŁOWSKA

Wydział Rolnictwa Prez. W. R. N.

Warszawa

DOCHODOWOŚĆ GOSPODARSTW CHŁOPSKICH W WOJEWÓDZTWIE WARSZAWSKIM

Dochodowość jest syntetycznym wskaźnikiem sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych. Stopień oddziaływania na jej kształtowanie może być przyjęty za jedną z miar sprawności polityki gospodarczej w stosunku do rolnictwa. Polityka ta nie dysponuje jednak wszystkimi niezbędnymi instrumentami w tym zakresie, jak długo brak jej szczegółowego rozeznania konkretnych ilościowych współzależności zachodzących między poszczególnymi czynnikami kształtującymi dochodowość. Dopiero w oparciu o takie rozeznanie może polityka gospodarcza starać się o odpowiednią precyzję w oddziaływaniu na skomplikowane procesy zachodzące w rolnictwie, mające olbrzymi wpływ na rozwój produkcji rolnej.

Opracowanie niniejsze obejmuje dwa zagadnienia:

- 1) czynniki regionalnego zróżnicowania dochodowości w ramach jednostki terytorialnej jaką jest województwo,
- 2) podstawowe prawidłowości zróżnicowania dochodowości w zależności od wielkości gospodarstw.

Zawężenie do terenu woj. warszawskiego uwarunkowane zainteresowaniami autora, nie ma jednak większego znaczenia merytorycznego w analizowanej problematyce. Województwo warszawskie jest tu tylko konkretnym przykładem, na podstawie którego analizowane są sprawy ogólniejszej natury.

Opracowanie oparte jest na danych rachunkowości rolnej. W związku z tym jego centralnym problemem nie jest absolutny poziom dochodowości badanych gospodarstw, lecz zróżnicowanie dochodowości w zależności od wielkości gospodarstw oraz różnice zachodzące w dochodowości w dwóch częściach województwa. Analiza nie koncentruje się na koniunkturalnych aspektach dochodowości i jej wahań w czasie, lecz zajmuje się tymi aspektami problematyki, które mają charakter bardziej ogólny i trwały. Należy więc tę analizę traktować jako swojego rodzaju próbę metodyczną.

Rok 1954/55 stanowiący podstawę analizy został wybrany ze względów technicznych.

Wyniki rachunkowości z 1954/55 r. są opracowane w pewnych grupach obszarowych i w tej formie wyniki zostały przyjęte w niniejszym opracowaniu. Interpretacja opiera się nie na samych wynikach liczbowych, lecz na ich graficznym przedstawieniu.

Na wykresach na osi x zaznaczona jest wielkość gospodarstw, a na osi y poszczególne kategorie dochodowości.

Dochodowość 4 grup obszarowych podanych w wynikach IER (małorolne, średniorolne mniejsze, średniorolne większe i wielkorolne) nanieśiona jest na wykres w ten sposób, że dochodowość każdej grupy odnotowana jest w punkcie odpowiadającym przeciętnej wielkości obszarowej danej grupy (np. małorolne 2,9 ha, średniorolne mniejsze 6,2 ha itp.). Połączenie punktów daje wykresy przedstawiające, na zasadzie interpolacji statystycznej, zmienność dochodowości w przedmiocie obszarowym od około 3 ha (przeciętna wielkość gospodarstw małorolnych) do około 15 ha (przeciętna wielkość gospodarstw wielkorolnych). Jest to swojego rodzaju wyrównana krzywa dochodowości ujętej jako funkcja wielkości gospodarstw. Innymi słowy, wykresy przedstawiają kształtowanie się dochodowości gospodarstw przy wzroście ich obszaru od około 3 do 15 ha.

Analiza terytorialnego zróżnicowania dochodowości badanych gospodarstw opiera się na porównaniu dwóch regionów: kujawsko-mazowieckiego i podlaskiego — w konstrukcji IER. Obszar tych regionów nie pokrywa się ściśle z terytorium woj. warszawskiego. Z jednej strony nie obejmuje części powiatów tego województwa, z drugiej zaś strony wykracza częścią powiatów poza granice województwa. W naszym opracowaniu regiony te mogą spełnić funkcję reprezentantów dwóch części województwa, znacznie różniących się pod względem dochodowości gospodarstw chłopskich. Podstawowy trzon obu regionów stanowią powiaty woj. warszawskiego, objęte zaś tymi regionami powiaty nie należące do woj. warszawskiego są charakterem swojego rolnictwa jednorodne z powiatami tego województwa.

Oparcie się na tego rodzaju danych, podyktowane sposobem opracowania wyników rachunkowości przyjęte zostało ze względu na metodyczny charakter opracowania. Eliminacja powiatów nie wchodzących w skład woj. warszawskiego spowodowałaby znaczną redukcję liczebności badanej masy statystycznej, a tym samym zakłócenie prawidłowości szeregów statystycznych, a nie była konieczna, ze względu na jednorodność wszystkich powiatów należących do poszczególnych regionów. Analizowane regiony przedstawiają charakterystyczne dla woj. warszawskiego, dwa odmienne typy gospodarki rolnej. Bardziej rozwinięty i intensywniejszy na północnym zachodzie, mniej rozwinięty i bardziej ekstensywny na południowym wschodzie.

Pod pojęciem dochodowości rozumiemy całokształt podstawowych danych o rozmiarach wytworzonego i zrealizowanego przez gospodarstwa chłopskie dochodu oraz głównych części, na jakie ten dochód zostaje podzielony w wyniku stosunków łączących gospodarstwo chłopskie ze społeczeństwem.

Dochodowość gospodarstw chłopskich jest scharakteryzowana w wynikach rachunkowości przez następujące główne kategorie:

Analizowane regiony województwa warszawskiego

Produkcja globalna, która stanowi wartość pieniężną (obliczoną za pomocą specjalnego systemu wyceny) całej produkcji roślinnej i zwierzęcej gospodarstwa w danym roku.

Produkcja czysta, która stanowi różnicę, otrzymaną po potrąceniu z wartości produkcji globalnej wartości poniesionych w danym roku nakładów materiałowo-pieniężnych. Jest ona więc pierwszą formą dochodu uzyskanego przez chłopa na podstawie wytworzonej przez niego produkcji po potrąceniu nakładów poniesionych na jej kontynuację. Produkcja czysta stanowi dochód wytworzony przez chłopa w danym roku obrachunkowym.

Dochód rolniczy obliczamy przez odliczenie od produkcji czystej świadczeń i obciążeń ponoszonych przez gospodarstwo głównie na rzecz państwa (przeważnie w postaci podatku) oraz opłaty najmu. Dochód rolniczy stanowi podstawę dochodów ludności rolniczej.

Uzupełniającym elementem dochodu ludności rolniczej jest dochód uboczny, na który składają się różne formy dochodów uzyskiwanych przez chłopów poza dochodem z produkcji we własnym gospodarstwie. Tego rodzaju dochody uzyskuje w większym lub mniejszym stopniu olbrzymia część chłopów i stanowią one niezbędny element ich ogólnej

dochodowości (chodzi oczywiście w zasadzie o gospodarstwa mniejsze). Waga dochodu ubocznego w ogólnej dochodowości gospodarstwa stanowi statystyczne kryterium pozwalające rozgraniczyć ludność rolniczą od nierolniczej. Rodziny chłopskie, w których dochód uboczny przerasta rozmiarami dochód rolniczy, muszą być zaliczone z ekonomiczno-statystycznego punktu widzenia — do nierolniczych.

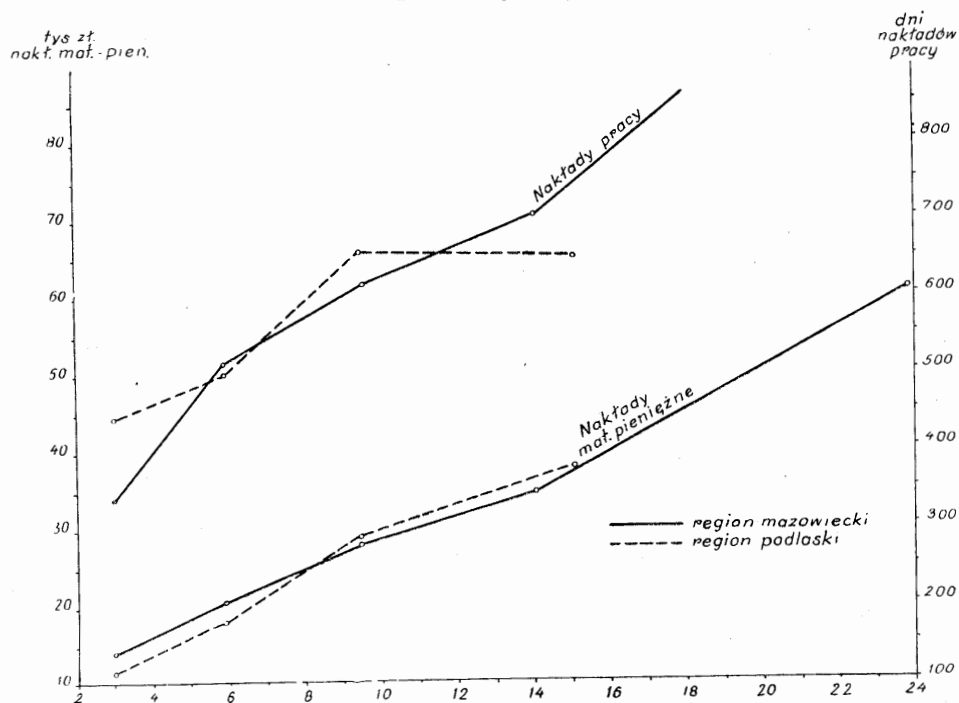
Dochód osobisty składa się z sumy dochodu rolniczego i dochodów ubocznych. Dochód osobisty stanowi tę elementarną część dochodu narodowego, która staje się własnością chłopa i którą dysponuje on w ciągu określonego roku. Dochód ten wydatkuje on według swego uznania. W procesie wydatkowania i wykorzystania, dochód ten dzieli się w każdym gospodarstwie na dwie części: na spożycie i akumulację.

Są to podstawowe kategorie dochodowe gospodarstw chłopskich, które charakteryzując ich dochodowość, należy uwzględnić we wzajemnych stosunkach i powiązaniach.

Zasadnicze proporcje międzyregionalnego zróżnicowania dochodowości

Punktem wyjścia naszej analizy są trzy kategorie: produkcja globalna, nakłady materiałowo-pieniężne i produkcja czysta.

Wydatkowanie nakładów materiałowo-pieniężnych w połączeniu z nakładami żywej pracy daje w efekcie produkcję, w której zawiera się podstawa dochodu chłopa — produkcja czysta.

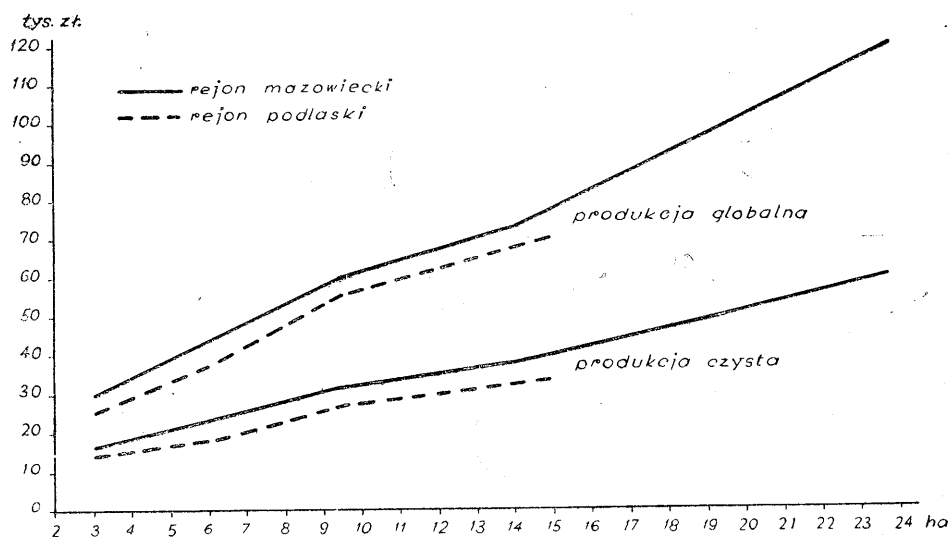
Wykres 1. Nakłady materiałowo-pieniężne w tys. zł oraz nakłady pracy w dniach na 1 gospodarstwo — 1954/55 r.

W zakresie międzyregionalnego zróżnicowania trzech analizowanych kategorii dają się zauważyć dwa charakterystyczne fakty.

Po pierwsze, poziom nakładów w przeliczeniu na gospodarstwa i na hektar (w gospodarstwach jednakowej wielkości) jest w obu regionach zbliżony, co ilustruje wykres 1.

Dla wnioskowania opracowaliśmy wykresy odnośnie wszystkich analizowanych kategorii za 3 lata (1952/53, 1953/54, 1954/55), a nie przytaczamy ich tutaj dla oszczędności miejsca.

W poszczególnych latach istnieją oczywiście pewne różnice w przebiegu krzywych. Tak np. w roku 1952/53 różnica w poziomie nakładów w obu regionach jest nieco większa. Za to w roku 1953/54 i 1954/55 są one prawie jednakowe. Obliczona drogą interpolacji, przeciętna 3-letnia różnica w poziomie nakładów w obu regionach wykazuje, że nakłady w regionie mazowieckim są o 1300 zł na gospodarstwo wyższe, niż w regionie podlaskim. Liczba ta jest średnią z 39 wielkości ustalonych na podstawie wykresów dla gospodarstw 3-, 4-, ... 14-, 15-hektarowych (w odstępach co hektar).

Wykres 2. Produkcja globalna i produkcja czysta w tys. zł na 1 gospodarstwo w 1954/55 r.

Różnica w poziomie produkcji globalnej i produkcji czystej między obu regionami (tak samo obliczona 3-letnia średnia na jedno gospodarstwo) jest znacznie większa, niż w poziomie nakładów i wynosi przeciętnie 5400 zł w produkcji czystej i 6700 zł w produkcji globalnej na jedno gospodarstwo. We wszystkich latach, bez zakłóceń, jest to oczywiście różnica na korzyść regionu mazowieckiego.

Wielkość nakładów materiałowo-pieniężnych na 1 ha jest uznana w literaturze ekonomicznej za jeden z podstawowych wskaźników intensywności produkcji, wielkość zaś produkcji globalnej i czystej na 1 ha stanowi wskaźnik produktywności.

Tabela 1
Sposób wyliczenia różnic między regionami w poziomie nakładów¹

Region	Wysokość nakładów mat. pieniężnych w tys. zł w gospodarstwach o pow. ha														Średnio na 1 gosp.
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
1952/53 r.															
Mazowiecki	14,5	15,1	15,7	16,3	18,2	20,4	22,7	24,8	25,6	26,4	27,2	28,0	30,0	21,5	
Podlaski	10,1	11,6	13,0	14,5	16,3	18,2	20,0	21,7	22,9	24,1	25,3	26,5	27,8	19,0	
Różnica	4,4	2,5	2,7	1,8	1,9	2,2	2,7	3,1	2,7	2,3	1,9	1,5	2,2	2,5	
1953/54 r.															
Mazowiecki	12,2	15,0	17,8	20,6	22,2	23,8	25,2	27,0	29,0	31,0	33,0	35,0	36,4	25,4	
Podlaski	12,0	14,0	16,0	17,9	20,2	22,6	25,0	26,9	28,3	29,8	31,2	32,7	34,0	24,0	
Różnica	0,2	1,0	1,8	2,7	2,0	1,2	0,2	0,1	0,7	1,2	1,8	2,3	2,4	1,4	
1954/55 r.															
Mazowiecki	14,1	16,2	18,4	20,6	22,6	24,7	26,7	28,6	30,0	31,5	33,0	34,4	37,0	26,0	
Podlaski	11,8	13,8	16,0	18,4	21,4	24,3	27,4	29,5	31,4	33,0	34,9	36,6	38,3	25,9	
Różnica	2,3	2,4	2,4	2,2	1,2	0,4	-0,7	-0,9	-1,4	-1,5	-1,9	-2,2	-1,3	0,1	
Średnia 3-letnia															
Różnica														1,3	

¹ Metoda ta została zastosowana do wszystkich analizowanych w analogiczny sposób wielkości.

Przedstawione dane pozwalają — naszym zdaniem — ustalić pierwszą prawidłowość w zakresie zróżnicowania dochodowości gospodarstw w badanych regionach, a mianowicie, że przy zbliżonej intensywności produkcji, region mazowiecki wykazuje wyższą produktywność niż rejon podlaski.

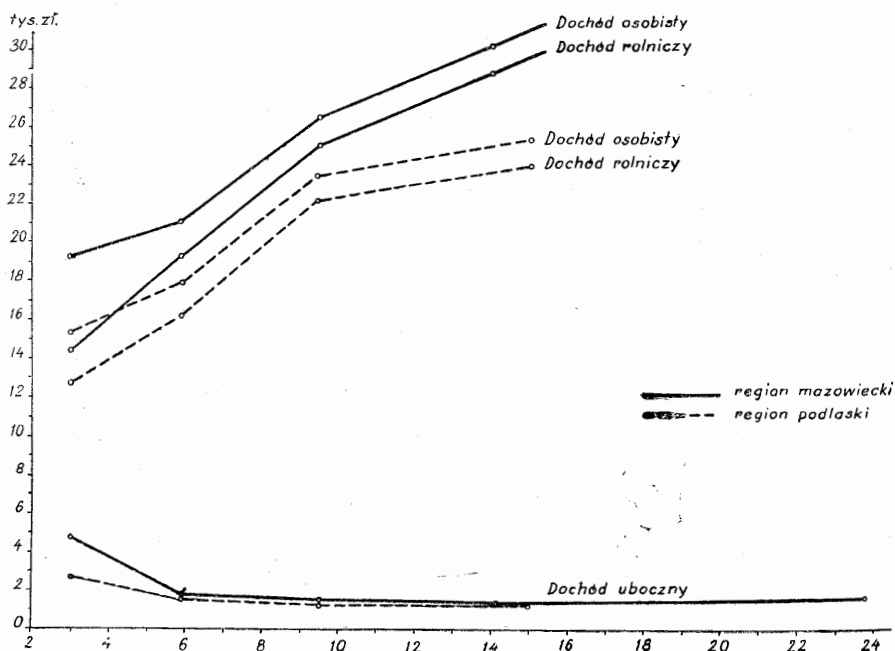
Nasze dane pozwalają ująć to zjawisko liczbowo (tabela).

Tabela 2

Wielkość przeciętnych 3-letnich nakładów materiałowo-pieniężnych produkcji globalnej i produkcji czystej na jedno gospodarstwo w badanych regionach

Region	Nakłady materiałowo-pieniężne w tys. zł	Produkcja globalna w tys. zł	Produkcja czysta w tys. zł
Kujawsko-mazowiecki	24,4	50,5	26,1
Podlaski	23,1	43,8	20,7
Różnica	1,3	6,7	5,4
Przewaga regionu kujawsko-mazowieckiego nad podlaskim w %	5,6	15,3	26,1

Dla dalszego wnioskowania na podstawie scharakteryzowanych prawidłowości ważne jest przeanalizowanie kształtowania się nakładów

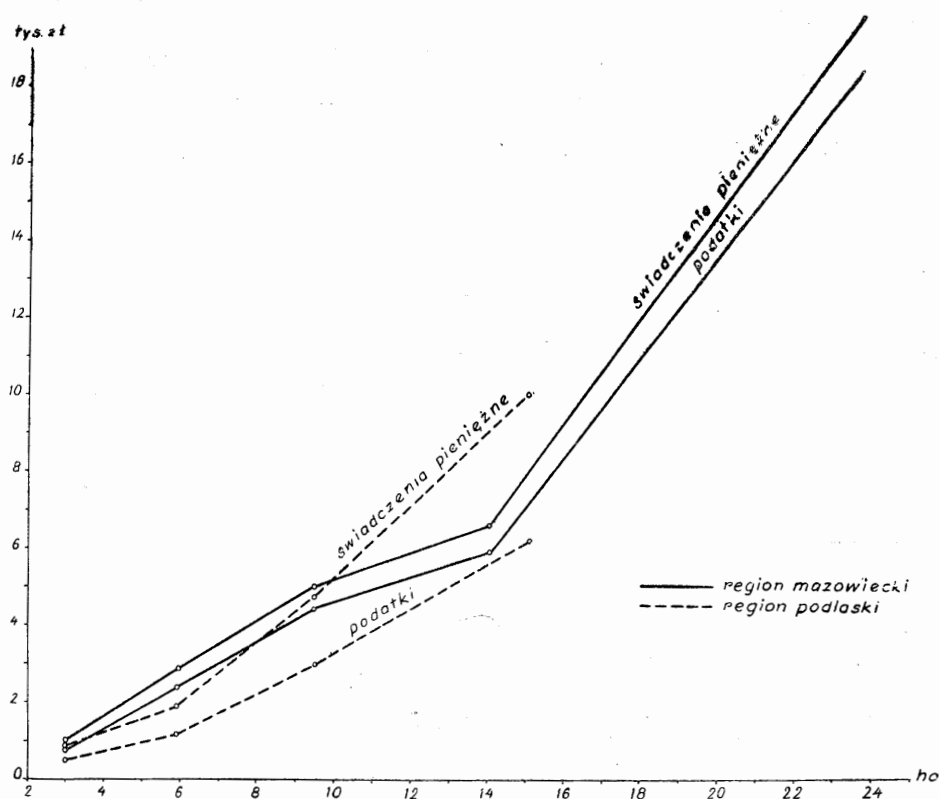

Wykres 3. Dochód rolniczy, uboczny i osobisty w tys. zł na 1 gospod. — r. 1954/55

pracy żywej w obu regionach. Jak to wykazuje wykres 1 nakłady pracy żywej są w obu regionach zbliżone podobnie, jak nakłady materiałowo-pieniężne (3-letnie nakłady pracy w regionie mazowieckim średnio wynoszą 568 dni na gospodarstwo, w regionie zaś podlaskim — 551 dni. Region mazowiecki przewyższa podlaski tylko o 17 dni, co stanowi 3,1%).

Uwzględniając powyższe zjawisko możemy powiedzieć, że region mazowiecki osiąga znacznie wyższą niż region podlaski produktywność, kosztem nieznacznie tylko wyższych nakładów pracy żywej i uprzedmiotowionej (w 1954/55 nawet przy nieco niższych nakładach pracy żywej). Na tej podstawie możemy określić charakter wyższej produktywności regionu mazowieckiego, stwierdzając, że region ten uzyskuje rentę różniczkową w stosunku do regionu podlaskiego. Głębsza analiza tego zagadnienia wskazuje, że jest to w jakimś stopniu renta I związana z warunkami przyrolicznymi i rozwojem rynku, jak też renta różniczkowa II wynikająca z wyższych inwestycji kapitałowych.

Spróbujemy w kolejności przeanalizować, czy i na ile ingerencja państwa modyfikuje dochodowość obu regionów poprzez system świadczeń, a w szczególności poprzez system podatkowy (wykresy 3 i 4).

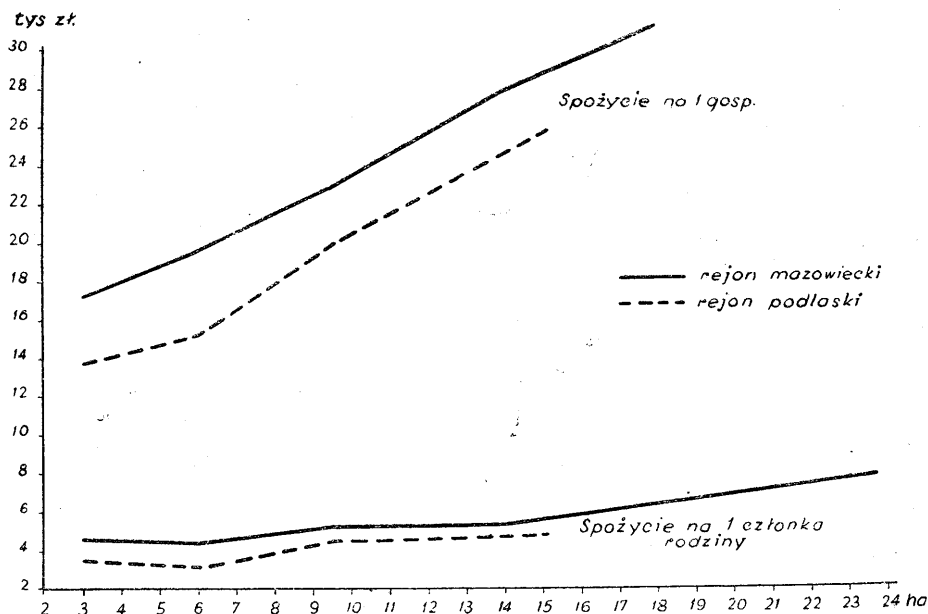
Wykres 4. Świadczenia pieniężne na rzecz państwa ogółem i w tym podatki w tys. zł na 1 gospodarstwo — r. 1954/55

Z wykresu 3, przedstawiającego, między innymi, kształtowanie się dochodu rolniczego widać, że charakter zróżnicowania tego dochodu jest w obu regionach identyczny ze zróżnicowaniem produkcji globalnej i czystej. Wielkość różnicy dochodu rolniczego obu regionów jest jednak mniejsza, niż różnicy produkcji czystej. Wynosi ona przeciętnie dla badanych 3 lat 3400 zł na jedno gospodarstwo, w porównaniu z 5400 zł różnicy produkcji czystej.

Podstawowym czynnikiem niwelującym międzyregionalne zróżnicowanie dochodu rolniczego w porównaniu do produkcji czystej jest system obciążeń. W około 50% niwelację tę należy przypisać systemowi podatkowemu (patrz wykres 4), w pewnej zaś, choć znacznie skromniejszej części, innym instrumentom państwowej polityki obciążeń. W sumie jednak państwo nie przejmuje więcej niż 1500 zł nadwyżki dochodu regionu mazowieckiego nad podlaskim, stanowiącej zrealizowaną rentę różniczkową.

Trudno na podstawie posiadanych materiałów ocenić, na ile ten stopień niwelacji renty gruntowej jest gospodarczo uzasadniony. Ponieważ jednak sprawa dokonania tej oceny ma zasadnicze znaczenie dla polityki gospodarczej w skali województwa warszawskiego, należało by ją przeprowadzić w oparciu o dane masowej statystyki, traktując obecną analizę jako pierwszy sygnał.

Według przedstawionych danych, ta część, którą państwo przejmuje stanowi nie więcej niż 30% renty gruntowej $\left(\frac{1500 \cdot 100}{5400}\right)$. Około 70% tej renty pozostaje na użytek gospodarstw regionu mazowieckiego.

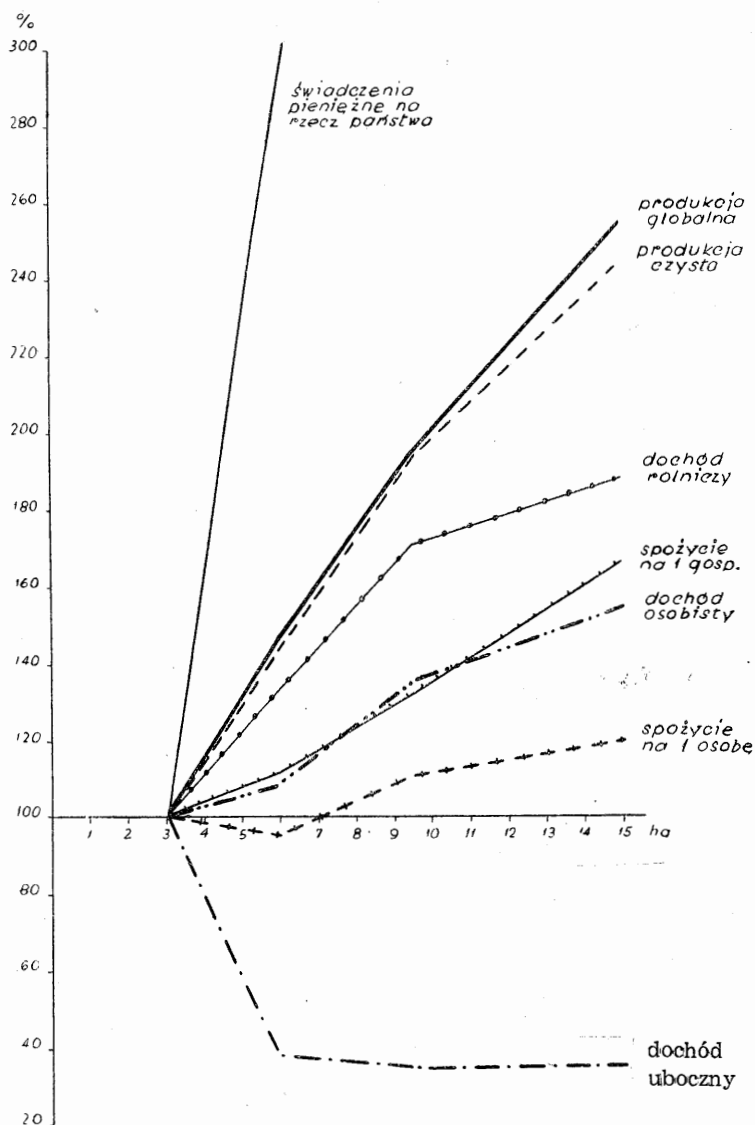

Wykres 5. Spożycie na 1 gosp. i na 1 członka rodziny w tys. zł — r. 1954/55

Renta różniczkowa pozostająca w tym regionie podwyższa dochód rolniczy tych gospodarstw o ponad 20% w stosunku do regionu podlaskiego.

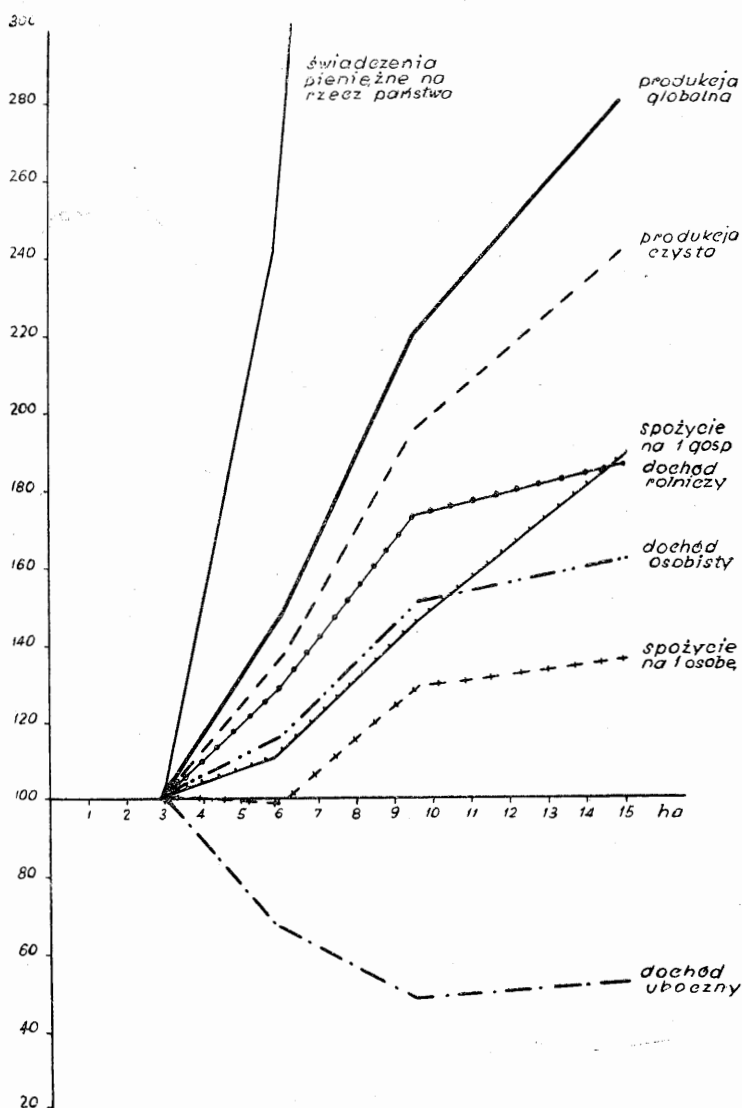
Ten układ stosunków pozostaje w obu regionach bez większych zmian w zakresie kształtowania się poziomu dochodu osobistego (wykres 3) i wartości spożycia (wykres 5).

Na zakończenie charakterystyki zróżnicowania dochodowości obu regionów warto jeszcze raz podkreślić pewien szczegół metodyczny,

Wykres 6. Stopień zróżnicowania dochodowości w grupach gospodarstw regionu mazowieckiego — r. 1954/55

polegający na tym, że podany przez nas wskaźnik 20% wyższości dochodu rolniczego, lub 25% wyższości produkcji czystej regionu mazowieckiego nad podlaskim, trzeba czytać w specjalny sposób. Jest to przeciętne zróżnicowanie, zachodzące między dochodowością dwóch jednakowych co do wielkości gospodarstw w obu regionach. Nie jest to jednak wskaźnik charakteryzujący zróżnicowanie dwóch przeciętnych gospodarstw regionu. Wobec różnicy zachodzącej w strukturze agrarnej tych regionów, wyrażającej się w tym, że przeciętna wielkość gospo-

Wykres 7. Stopień zróżnicowania dochodowości w grupach gospodarstw regionu podlaskiego — r. 1954/55

darstw w obu regionach nie jest jednakowa (wynosi ona wg N. S. P. z 1950 r. 6,86 ha w regionie mazowieckim, a 6,08 ha w podlaskim), różnica w dochodowości przeciętnych gospodarstw tych regionów jest nieco większa na korzyść regionu mazowieckiego. Wynika to jednak z nakładania się różnic wynikających z wielkości obszaru na międzyregionalne zróżnicowanie dochodowości, co niżej przeanalizujemy.

Zależność dochodowości od wielkości gospodarstw

Podstawą tej części analizy jest tabela 3 i odpowiadające jej wykresy 6 i 7.

Tabela 3

Stopień zróżnicowania dochodowości 1954/55 r. w grupach gospodarstw w %
(gosp. małorolne = 100)

Kategoria dochodowości	Region mazowiecki				Region podlaski			
	małorolne	średnio rolne słabsze	średnio rolne mocniejsze	wielko rolne	małorolne	średnio rolne słabsze	średnio rolne mocniejsze	wielko rolne
Prod. globalna	100	145	195	254	100	145	220	281
Nakł. mat. pieniężne	100	147	198	264	100	157	249	323
Prod. czysta	100	143	194	245	100	135	195	241
Świadczenia pieniężne na rzecz państwa	100	280	480	800	100	238	588	1238
Dochód rolniczy	100	133	171	188	100	127	173	186
Dochód uboczny	100	38	33	31	100	67	48	52
Dochód osobisty	100	109	136	155	100	116	151	162
Spożycie na 1 gospodarstwo	100	112	132	166	100	111	145	188
Spożycie na 1 czł. rodziny	100	96	111	120	100	99	128	136

W tej części analizy nie interesują nas różnice międzyregionalne, natomiast w obu regionach interesuje nas problem różnic międzygrupowych, to znaczy zależność różnych kategorii dochodowości od wielkości gospodarstw. Główna tendencja w tym zakresie polega na wzroście wszystkich kategorii dochodowości (z wyjątkiem dochodów ubocznych) wraz ze wzrostem rozmiaru gospodarstw. Poziom dochodów ubocznych kształtuje się odwrotnie, to znaczy w miarę wzrostu gospodarstw maleje.

Interesuje nas w niniejszym opracowaniu nie tyle ogólny kierunek tych tendencji (wzrost lub spadek), ile ich nasilenie w zakresie każdej z poszczególnych kategorii dochodowościowych. To nasilenie, jak łatwo zauważyć na każdym z wykresów, jest różne w zakresie poszczególnych kategorii dochodowości, z tym, że zróżnicowanie jest w obu regionach identyczne. Największą rozpiętość między największymi i najmniejszymi

gospodarstwami i największe przyrosty w miarę wzrostu gospodarstw wykazują wyjściowe kategorie, a mianowicie produkcja globalna i produkcja czysta.

W przedziale między 3 i 15 ha wzrastają one 2,5-krotnie. Rozpiętość w zakresie dochodu rolniczego gospodarstwa 15 ha w stosunku do gospodarstwa 3 ha jest już mniej niż dwukrotna. Oznacza to, że dokonała się niwelacja w zakresie zróżnicowania dochodu uzyskanego przez gospodarstwa 15 ha w stosunku do gospodarstw 3 ha w porównaniu ze zróżnicowaniem dochodu wytworzonego przez to gospodarstwo. Głównym czynnikiem tej niwelacji są świadczenia pieniężne na rzecz państwa (przede wszystkim podatek), których rozpiętość jest w analizowanych wielkościach obszarowych 8 i 12-krotna.

Dalsze zmniejszenie rozpiętości dochodowości następuje w zakresie dochodu osobistego w związku ze wspomnianą tendencją kształtowania się dochodów ubocznych. Skala rozpiętości dochodu osobistego nie przekracza 150—160%.

Nie jest to jednak jeszcze ostatnia niwelacja dochodowości poszczególnych grup gospodarstw. Najdalej idąca niwelacja dokonuje się w zakresie spożycia na jednego członka rodziny. W tym zakresie rozpiętość w regionie podlaskim spada do 135% (między gospodarstwem 3 i 15 ha) i do 120% w regionie mazowieckim.

W tym przypadku czynnikiem niwelującym jest wzrost liczebności rodzin w miarę wzrostu gospodarstw (tabela 4).

Tabela 4

Przeciętna liczba osób w rodzinie w 1954/55 r.

Region	Gospodarstwa			
	małorolne	średniorolne słabsze	średniorolne mocniejsze	wielkorolne
Mazowiecki	3,75	4,41	4,56	5,43
Podlaski	3,77	4,22	4,30	5,25

Czynnik większej liczebności rodzin gospodarstw większych działa tak niwelująco, że rozpiętość w spożyciu na członka rodziny jest mniejsza niż w dochodzie osobistym. Czynnikiem ten ma również odbicie w proporcjach podziału dochodu osobistego na akumulację i spożycie. Akumulacja ma bowiem tendencję zmniejszania się w miarę wzrostu gospodarstwa.

Jest to tendencja odwrotna, niż w większości innych rejonów w kraju. Prawdopodobnie ma ona charakter koniunkturalny, związany z tym, że w latach 1952/53—1954/55 następowała w badanych gospodarstwach dekapitalizacja majątku trwałego.

Daleko idąca niwelacja spożycia na jednego członka rodziny jest godna uwagi. Jest ona wywołana przez cały łańcuch przyczyn od progresji podatkowej począwszy, poprzez spadek dochodów ubocznych, aż do czynnika wzrostu liczebności rodzin większych gospodarstw.

Krzywe zróżnicowania spożycia w gospodarstwach różnej wielkości są bardzo charakterystyczne. Wskazują one, że w gospodarstwach do około 6 ha, sytuacja materialna rodzin chłopskich województwa warszawskiego, wyrażona w wartości spożycia na głowę ludności, nie ulega poprawie, a w regionie mazowieckim nawet nieco się pogarsza. Szybko poprawia się w gospodarstwach od 6 do około 10 ha, zaś ponad 10 ha — poprawa jest zwolniona.

Słabsze gospodarstwa średniorolne są w sytuacji gorszej, aniżeli gospodarstwa małorolne. Wynika to stąd, że wskutek większego zaangażowania w rolnictwie (większy obszar gospodarstw) gospodarstwa średniorolne korzystają mniej z dochodów ubocznych, wskutek zaś mniejszej opłacalności pracy w gospodarstwie, niż poza nim, uzyskują w efekcie niższą stopę życiową od sąsiadów posiadających mniejsze gospodarstwa.

Słabsze gospodarstwa średniorolne znajdują się w pewnym krytycznym punkcie, w którym gospodarstwo jest zbyt małe na to, aby zapewnić minimalną stopę życiową, a zbyt duże, aby umożliwić zarobki poza gospodarstwem. Ta grupa gospodarstw powinna się znaleźć w centrum zainteresowań polityki województwa.

Regionalne zróżnicowanie rozpiętości dochodowości grup obszarowych

Na zakończenie powstaje pytanie jak przedstawia się zróżnicowanie dochodowości w zależności od obszaru w każdym z badanych regionów. Chodzi o zbadanie rozpiętości dochodowości poszczególnych grup obszarowych w regionach. Zarówno liczby tabeli 3 jak i wykresy 6 i 7 (nałożone na siebie) wskazują, że w zasadzie nie ma większych różnic w skali wzrostu poszczególnych kategorii dochodowości w zależności od wielkości gospodarstw w obu regionach. Istotniejsze różnice zachodzą jedynie w zakresie dochodów ubocznych i wielkości spożycia. W pierwszym przypadku rozpiętość jest większa w regionie mazowieckim, w drugim — w regionie podlaskim. Odwrócony przebieg zróżnicowania w zakresie tych kategorii wydaje się logicznie powiązany. Wolniejszy spadek ubocznych dochodów w miarę wzrostu wielkości gospodarstw w regionie podlaskim sam przez się może wyjaśniać szybszy wzrost wartości spożycia. Jednak przypisywanie temu zjawisku poważniejszego znaczenia byłoby nieuzasadnione. Kształtowanie się bowiem absolutnych wielkości ubocznych dochodów i spożycia w obu regionach wskazuje, że omawiane różnice w ich rozpiętości, w zależności od wielkości gospodarstw, wynikają głównie z wyjątkowo dużej, najprawdopodobniej przypadkowej rozbieżności w poziomie dochodów ubocznych najmniejszych gospodarstw obu regionów. Widać to na wykresie 3. Jesteśmy zatem skłonni stwierdzić, że rozpiętość dochodowości między grupami gospodarstw jest regionalnie niezróżnicowana. Z tego punktu widzenia wydaje się uzasadniony brak międzyregionalnego zróżnicowania progresji świadczeń.

РЕГИНА КОЗЛОВСКА
Президиум Воеводского Народного Совета,
Отдел Сельского Хозяйства
В а р ш а в а

ДОХОДНОСТЬ КРЕСТЬЯНСКИХ ХОЗЯЙСТВ В ВАРШАВСКОМ ВОЕВОДСТВЕ

Р е з ю м е

Исходя из данных отчетности, автор проводит исследование:

1) основных тенденций дифференциации доходности в двух региональных зонах Варшавского воеводства: Мазовецкой и Подляской;

2) степени разрыва разных категорий доходности (валовая продукция, чистая продукция, доходы извне хозяйства, доход из сельского хозяйства, личный доход, потребление и аккумуляция) в зависимости от величины хозяйств;

3) дифференциации степени разрыва этих категорий в обеих зонах воеводства.

Автор устанавливает между прочим наличие в Мазовецкой региональной зоне дифференциальной земельной ренты, способствующей повышению доходности хозяйств этой зоны на около 20% по сравнению с Подляской региональной зоной. Государство применяя более высокие обременения в Мазовецкой региональной зоне, участвует в получаемой в этой зоне ренте в около 30% ее реализованной величины.

REGINA KOZŁOWSKA
Praesidium of the District National Council
Agricultural Department
W a r s a w

PROFITABILITY OF FAMILY FARMS IN WARSAW DISTRICT

S u m m a r y

On the basis of accounting data the author has studied:

1. principal tendencies of profitability differentiation in two regions of Warsaw District viz.: Mazowiecki and Podlaski.

2. Range of various categories of profitability (total production, net production, non-agricultural income, agricultural income, personal income, consumption, and accumulation) depending upon farm size.

3. Range differentiation of these categories in both regions.

The author has stated that the differential land revenue observed in Mazowiecki sub-region has raised, in comparison with Podlaski region, the profitability of farms in this region by 20 per cent.

The State through imposing higher burdens on Mazowiecki region participates in the obtained land revenue to the amount of 30 per cent of its realised value.